

Møtenotat – møte med statssekretær Anja Johansen i KD Videokonferanse, 01.12.2020

Møtedeltakerne ber om to konkret ting som KD kan gjøre, en kortsiktig og en langsiktig:

1. Gi instruks til landets skoler om at det å lyse ut stilling som «tegnspråktolk/tegnspråklærer» er uforsvarlig fagmessig. Det er to veldig ulike fagfelt og kan ikke blandes i én stilling.
2. Etablerer en koordinatorfunksjon som tar av seg alt som skjer i tegnspråkfeltet. Vedkommende bør være ansatt i KD og ha ansvar for å passe på at politiske vedtak blir fulgt opp av byråkrater og fagfolk som gjennomfører de i praksis.

Politiske vedtak og det som skjer på individuelt nivå henger ikke sammen

Ut fra språkmeldingen og språkloven, som ligger til behandling i Stortinget, virker det som om debatten rundt hva som er den beste opplæringen for døve og hørselshemmede barn er blitt lagt død. Det er hevet over enhver tvil at tegnspråk er til det beste for døve og hørselshemmede barn. En må derfor se på hvordan alle døve og hørselshemmede barn kan gis tilgang til tegnspråk fra fødselen av. Slik kan de få tidlig tilgang til flere språk, og får flere ben å stå på. Kompetanse i tegnspråk gir mulighet til å benytte tegnspråktolk, noe mange av dagens hørselshemmede barn og unge ikke kan. Tegnspråktilbudet må altså bygges opp, og ikke ned, slik tilfellet er nå.

I foreldrenes møter med hjelpeapparatet fremsnakkes ikke tegnspråk i like stor grad som CI og andre hørselstekniske hjelpemidler. Normalthørende foreldre velger selv om de skal bruke tegnspråk med sine døve og hørselshemmede barn eller ikke. Siden foreldrene møter fagfolk med medisinsk heller enn sosiolingvistisk bakgrunn, velger mange å vente og vurdere utviklingen av talespråket før de eventuelt bytter til tegnspråk. Dette fører ofte til at barna er språkløse gjennom sine første og kritiske leveår.

Døve og hørselshemmede barn og unge har ikke naturlig språkarena.

Taushetsplikt og strenge personvernregler gjør at skolene ikke kjenner til døve og hørselshemmede ved andre skoler i nærheten. Barna blir dermed isolerte og uten kontakt med andre som også hører dårlig, og frarøves muligheten for å skape et felles språkmiljø. Det siste er ekstra viktig.

Barns språkutvikling er noe vi gjerne tar for gitt, og det kan da være utfordrende å forstå risikoen for at døve og tunghørte barn blir språklig depriverte, og dermed får en begrenset kognitiv og sosial utvikling. Fordi mange av disse barna snakker tydelig og fordi de utnytter hørselen ganske bra med høreapparat eller cochleaimplantat, kan man tro at alt er såre vel. Tekniske hjelpemidler gir derimot ikke normal hørsel, og hørselstapet gjør at barna mister mange av de små nyansene i språket og vil ofte ikke plukke opp alt av sosialt spill og tilfeldig læring. Man er rett og slett ikke fullt ut deltagende i alle samtalene man er omgitt av, noe som har store konsekvenser for både læring, samspillsferdigheter og psykisk helse.

Tilbudene bygges ned og ikke opp

En arena der disse barn og unge har hatt muligheten for å samles er hos Statped. Dessverre har de besluttet å legge ned botilbudet som gir døve og tunghørte elever mulighet til å lære og tilegne seg norsk tegnspråk i gode og trygge omgivelser sammen med jevnaldrende. Dette er en katastrofe for de barna det gjelder.

Under deltidsoppholdet får elevene tilgang til en naturlig språkarena når de overnatter på de respektive Statped-sentrene, men disse står nå i fare for å forsvinne.

Nedleggelsen gir muligens kortsiktig gevinst, men de livsvarige konsekvensene for barna er store og det påfører samfunnet store kostnader på sikt. Vi vet blant annet at den psykiske helsen hos hørselshemmede barn og unge blir dårligere (kilde: Nasjonalt behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse ved OUS).

En lærer, som har undervist døve og tunghørte elever i distriktet i mange år, skriver følgende i sosial medier:

I alle år har mine elever som går integrert i hørende skoler, «overlevd» ungdomsskolen på hjemmeskolen, fordi lyspunktet har vært botilbud på deltid. Jeg har mer enn en gang opplevd at elevene har sagt «jeg overlever så vidt, men bare fordi jeg vet at jeg skal bo på hus x sammen med vennene mine to uker i september».

Videre skriver hun at det ikke er skoletilbudet de higer mest etter, det er den sosiale biten de får på ettermiddag/kveld og ikke minst i helgene. Nå er det siste halmstrået tatt fra dem.

FONTS har mottatt bekymringsmeldinger som beskriver en virkelighet der ungdommer har grått på søndag fordi de ikke vil reise hjem fra en tegnspråklig helgesamling der de har fått delta fullt ut på egne premisser og på tegnspråk. I slike tegnspråkarenaer kan de senke skuldrene og være seg selv. De vil ikke reise hjem igjen til utenforskap og ikke være en naturlig del av vennekretsen på samme måte som de opplever med andre likesinnede ungdommer. Dette fellesskapet mister de når botilbudet hos Statped legges ned. Det er ikke det samme å overnatte på hotell.

Levende språkmiljø bygges over tid. De må opprettholdes og støttes for å være levedyktig og for å utvikles. I dag er det langt flere hørende som lærer norsk tegnspråk enn døve og tunghørte. Elevgruppen vi snakker om her har som oftest hørende, andrespråksbrukere av norsk tegnspråk som sine språkmodeller, noe som påvirker utviklingen av språket i negativ retning og det er meget alvorlig at de instansene som skal løfte, i stedet reduserer.

Misforståelse om at tegnspråktolk og tegnspråklærer er det samme

I de kommunene der døve og hørselshemmede barn bor, lyses det ut stillinger som "tolk/tegnpråklærer" i den tro at én person skal kunne fungere som både tolk og lærer. Dette viser manglende kunnskap om og en nedvurdering av begge profesjonene. Lærerutdanningen er nå en 5-årig master og tolkeutdanningen er en 3-årig bachelor. Det finnes nok noen som har begge disse utdanningene og som dermed kan fungerer i begge stillingene, men det er viktig at man er tydelig på hva man ansetter. Er det en tolk eller er det en lærer? Man kan ikke fungere som både tolk og lærer, samtidig. I prinsippet kan man være lærer for én klasse eller en time og tolk i en annen, men man kan ikke slå sammen disse to funksjonene i én og samme stund. Enten så underviser man eller så tolker man. I tillegg kommer misforståelsen om at en person kan snakke både norsk og tegnspråk samtidig. Det går heller ikke. Tegnspråk er et eget språk med egen syntaks og struktur og ikke noe man kan blande med norsk talespråk og kalle opplæring på tegnspråk. Da får ingen av elevene god nok undervisning og de blir avspist med en uheldig språkblanding som ikke vil fungere for noen av dem, men aller dårligst for de døve og hørselshemmede barna.

Dersom eleven har vedtak om §2-6 er det undervisning i og på tegnspråk disse barna har krav på. Da må man ha en lærer som underviser på tegnspråk i alle fag, og som også underviser om tegnspråk som eget fag, også det på tegnspråk. Dersom man isteden setter inn en tolk som oversetter det en lærer sier på norsk talespråk, til tegnspråk, har man ikke undervisning på tegnspråk. §2-6-eleven får en oversatt versjon av lærerens undervisning. Slik vi oppfatter det kan ikke en tolk oppfylle §2-6. I tillegg tar man ikke med i beregningen at svært mange av disse elevene ikke har godt nok grunnlag i

tegnspråk til å ha god nytte av en tegnspråktolk. Svært mange av disse barna er språklig depriverte slik FONTS og NDF beskriver og de kan verken norsk eller tegnspråk godt nok til å følge undervisning på noen av språkene, og da trenger de en lærer som kan tilpasse undervisningen til deres nivå, ikke en tolk. En tolk tilpasser ingenting annet enn språket. En tolk kan ikke differensiere undervisningen for den døve eleven. En tolk kan ikke utdype, forklare, senke tempo og modifisere det læreren sier. Det er en ren overføring mellom to språk tolken skal gjøre. En tjeneste vi først kan snakke om at fungerer godt når vi kommer opp på høyskole- og universitetsnivå, dersom tegnspråkkompetansen er god nok.

Årsaken til at mange skoler lyser ut stillinger på denne måten, er antagelig at man ikke får tak i kvalifiserte søkere. Det fins for få lærer som er gode nok i tegnspråk til å kunne undervise i det og på det og de som kan skilte med morsmålskompetanse i tegnspråk, har kanskje ikke lærerutdanning. Men vi kan ikke dermed ta til takke med at disse omkring 100 barna der ute får en lærer som ikke kan tegnspråk eller blir undervist gjennom tolk når §2-6 sier tydelig hva disse barna har krav på. Vi ønsker at KD sender ut en anbefaling til alle skoler om å ikke lyse ut kombistillinger som "tolk/tegnspråklærer" og ber KD se på lovligheten av å bruke tolk som virkemiddel for å oppfylle §2-6.

Petter Noddeland
Generalsekretær
Norges Døveforbund

Hege R. Lønning
Leder
Forening for Norsk tegnspråk

Mariann Eidberg
Leder
Tolkene i Akademikerforbundet